

Metodika k pracovnímu listu Příběh tělovýchovné organizace Orel

Časová dotace: 45 minut

Způsob práce: skupinová práce, individuální práce, čtení s porozuměním

Výukové cíle:

Aktivity realizované pomocí jednotlivých cvičení z předkládaného výukového listu vedou žáky a studenty k prohloubení vědomostí o tělovýchovné organizaci Orel.

Žáci/studenti tak mohou více pochopit události a důsledky nástupu komunistického režimu v Československu v roce 1948.

Práce s výukovým listem je založena na práci s dobovými obrazovými a písemnými prameny. Důraz se klade na podporu kritického myšlení, uvažování v souvislostech a schopnost argumentace.

Výukový materiál je určen pro žáky 2. stupně základních škol (a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií) a studenty středních škol a gymnázií.

Motivace:

Na začátek vyučovací hodiny je vhodné zařadit video s praktickými ukázkami cvičení tělovýchovné Orel a zařazení knih pro ukázkou dobových fotografií orelského cvičení.

Literatura:

Papež, Josef: *Československý Orel v exilu. Župa svatováclavská*. Ústředí Orela, Brno 2005.

Svatý Hostýn 1948-1998. 50. výročí orelské pouti. Zvláštní číslo časopisu Orel vydané u příležitosti 50. výročí události, 1998.

Navara, L. a Kasáček, M.: *Příběhy třetího odboje*. Host, Brno 2010.

1. Doplně:

odpovědi:

- a) 20. století (*nápověda v bankovce*)
- b) Jozef Gabčík a Jan Kubiš
- c) Jan Šrámek
- d) komunistů
- e) 1948

Co je to?

Kolárek je součást kněžského oděvu. U košile je místo kravatového límce jiný typ – kolárkový. Tento není pouze z vrchu přeloženou látkou, nýbrž tvoří jakýsi tunel, do nějž nositel zasune bílý plastový proužek.

Orel - rok založení 1909. V době první republiky byl Orel se zhruba 35 000 členy v roce 1931 po daleko početnější České obci sokolské druhou největší sportovní organizací v tehdejší Československu. Orel staví svoji činnost na křesťanských základech a věnuje se především sportu pro všechny a práci s mládeží.

2. Některé orlovny můžeš najít i v Brně, například orlovna na obrázku níže. Dokážeš říct, ve které části Brna se nachází?

Odpověď:

Tuřany (Brno – Tuřany)

3. Poznáš budovy na obrázku?

Odpověď:

1. obr. komunistická věznice v Uherském Hradišti ; 2. obr. Svatý Hostýn

Kde byli členové Orla v roce 1948 a jak celá událost skončila?

Učitel přečte tento text pro doplnění informací:

Členové Orla se v srpnu 1948 zúčastnili pouti na Svatém Hostýně. Přijeli poutníci z celé země, v pěti speciálních vlacích a dvou stech padesáti autobusech.

Orel pořádal srpnové poutě na Hostýn už od třicátých let, tentokrát však bylo poutníků víc než kdykoliv předtím.

Když se lidé večer na Hostýně shromáždili, začali neplánovaně vystupovat řečníci. Zaznívaly nesouhlasné názory s novým režimem. Dav zpíval a volal:

„Ať žije prezident Beneš!“

„Ať žije svobodná republika!“

Bylo jasné, že tam jsou i agenti tajné Bezpečnosti, později je hlavní organizátoři (např. Miroslav Kozlovský) této orelské poutě poznají při vyšetřování ve věznici v Uherském Hradišti.

Komunisté úspěšnou přípravu pouti organizátorům nezapomenou. Bohuslav Koukal bude muset čelit obvinění, že pozval světícího biskupa Stanislava Zelu. Zatčení budou ale i ti, kteří o pouti jen veřejně mluvili a zvali na ni. Například farář Josef Smejkal, který dostal od Kozlovského informace o pouti a zval na ni všechny ze svého okolí, především bývalé členy Orla.

Podle odhadů přijelo tehdy na Hostýn asi sto až sto dvacet tisíc lidí. „Za to mohla tehdejší politicky vyhrocená situace,“ míní Miroslav Kozlovský (tajemník ústředí Orla, který byl obviněn za úspěšnou přípravu pouti - rozeslání pozvámek, oběžníků na pout' a zajištění pěti zvláštních vlaků).

Nejspíš právě nejistá doba přilákala tak velké davy na legendární poutní místo, kde je na oltáři socha Panny Marie s Ježíškem, který metá blesky. Blesky prý zastrášily Tatary, kteří kdysi vtrhli na Moravu a drancovali. Lidé tehdy našli útočiště na Hostýně a panna Maria je zachránila.

Tisíce lidí se znovu modlí k Panně Marii, pomůže i tentokrát?

Pozn. Tresty padly několikaleté, např. Bohuslav Koukal a Miroslav Kozlovský dostali patnáct let.

(Zdroj: Navara, L. a Kasáček, M.: Příběhy třetího odboje. Host, Brno 2010, s. 16-17.

Následuje četba komiksu – pro další pochopení vývoje událostí

4. V této tabulce najdeš zašifrované jméno člověka, který patřil k hlavním trýznitelům nejen členů Orla?

Odpověď:

Grebeníček – viz jeho foto

Kdo to byl Alois Grebeníček?

Alois Grebeníček (5. ledna 1922 – 27. července 2003 Staré Město u Uherského Hradiště)

Alois Grebeníček na přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století ve věznici v Uherském Hradišti mučil politické vězně elektrickým proudem. Vyučil se řezníkem. Stal se vyšetřovatelem Státní bezpečnosti. Byl to otec bývalého předsedy Komunistické strany Čech a Moravy Miroslava Grebeníčka.

5. Následuje aktivita:

Představ si, že ti dobrého kamaráda v roce 1948 zatkli a nyní je ve vězení. Chceš za ním jít na návštěvu po tom, co jsi ho více než rok neviděl(a). Na rozhovor máš pouze 5 minut. Jsi ponaučen(a), o čem smíš mluvit. Nesmíš se ptát na zdravotní stav, na to, proč je ve vězení. O čem by sis se svým kamarádem povídal(a) ? A jaké by to asi bylo dnes? ...

6. Aktivita Tenkrát a dnes. Srovnej s dnešní dobou.

Vede ke kritickému myšlení. Studenti pracují ve skupinách.

7. Aktivita vedoucí ke shrnutí:

Pomocí několika slov se snaž shrnout své dojmy, znalosti k tomuto tématu do pyramidy:
1 řádek – jedno slovo

8. Otázka na zamyšlení:

Dle získaných informací se studenti zamyslí nad uvedenou otázkou:

Dokázal bys v této době (na konci 40. let a během 50. let) žít? Pokud ne, co bys nejvíce postrádal(a)?

9. Věděli jste, že...

...i další tělovýchovná organizace Sokol byla pronásledována komunisty? Jejich poslední sokolský slet se konal v červnu 1948 a potom až v roce 1994.

(pozn. Sokol je označením největšího českého tělovýchovného spolku. Za zakladatele Sokola jsou považováni Miroslav Tyrš a Jindřich Fügner, vznik v roce 1862.)

...našim hokejistům, kteří byli již dvojnásobní mistři světa v hokeji z let 1947 a 1949, byl zakázán hrát hokej na Mistrovství světa v Anglii v roce 1950 a místo toho skončili ve vězení?

(pozn. Mistrovství světa v hokeji je v plném proudu a čeští hokejisté, jsou považováni bezmála za národní hrdiny. Nejinak tomu bylo i v roce 1950. Nicméně jen do 13. března.

Českoslovenští hokejisté se chystali na mistrovství světa v Londýně obhájit vítězství z roku 1949. Těsně před odletem státní úřady rozhodly, že se československé mužstvo turnaje nezúčastní. Hokejisté, sbalení na cestu, zamířili místo na letiště do hospody U Herclíků, kde po pár pivech začali nadávat na komunisty. A na to čekala Státní bezpečnost. Ten večer byli zatčeni Bubník, Konopásek, Roziňák, Jirka, Červený, Macelis, Španinger, Hajný a Stock. Kobranova zatkl o den později a brankářskou hvězdu Bóžu Modrého o měsíc později. Celkem dostali 74 let a 8 měsíců.

K historii Orla:

Když bylo národu nejhůře, orlové věděli, kde je jich místo [online]. c2015 [cit. 2016-05-17]. Dostupné z: <http://www.ctidoma.cz/sport-historie-regionu/2015-12-02-kdyz-bylo-narodu-nejhure-orlove-vedeli-kde-je-jejich-misto>

Když bylo národu nejhůře, orlové věděli, kde je jejich místo (rozhovor)

Za první republiky byl Orel více než stotisícovou organizací. Členy se stávali muži, ženy, dorost i žactvo. Organizace pořádala slety a náboženské poutě. Od západních Čech až po Užgorod orlové zakládali jednoty a stavěli si tělocvičny - orlovny. Na konci 30. let bylo orlů na 160 000. Slavná doba měla však brzy skončit...

Orel si podle vlastních stanov ukládá za svůj cíl: "Povznesení duševních a tělesných sil v duchu křesťanském a národním a v duchu křesťanské solidarity a demokracie."

O minulosti i přítomnosti této tělovýchovně-křesťanské organizace jsem si povídal se **Stanislavem Vejvarem**, starostou středočeské Orelské župy Svatováclavské.

PhDr. Stanislav Vejvar, Ph.D. (* 1978) je starostou Orelské župy Svatováclavské se sídlem v Kladně a současně místostarostou Orla ČR. Vystudoval historii-politologii na FF UK v Praze. Pracuje jako státní zaměstnanec. Do organizace vstoupil ve svých 21 letech. Dějinám Orla se věnoval rovněž ve své disertační práci s názvem Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách 1909 – 1948.

1) Přibližte nám, prosím, čemu všemu se Orel věnuje?

Už od svého začátku v roce 1909 má Orel program tělovýchovný a náboženský. Zároveň s tím i kulturní, charitativní a osvětový. Náš program vychází z myšlenky, že člověk se má rozvíjet nejen po stránce fyzické, ale i té duchovní. Proto vedle sportovních aktivit zahrnujeme do výchovy členů také náboženský prvek, kulturu a respektujeme a rozvíjíme vlastenecké tradice. Pořádáme řadu sportovních soutěží, různé duchovní, společenské a kulturní akce. Celostátně Orel provozuje všechny hlavní druhy sportu, z nichž nejvýrazněji je zastoupen florbal v rámci Orelské florbalové ligy. Masivní podpoře se těší rovněž stolní tenis. Oblibu si získaly zahraniční cykloturistické výpravy.

2) Stejně jako Sokol jste také tělovýchovnou a vlasteneckou organizací. V historii obou sdružení se opakovala léta slávy s roky nucené ilegality. Dodnes existují i některé jiné paralely. Nicméně, jak tyto dvě organizace spolu vycházely a vycházejí?

Orel vznikl za rakousko-uherské monarchie, kdy do něj vstupovali katoličtí kněží a věřící, kteří předtím nebyli organizováni nebo se podíleli na činnosti jiných spolků. Podstatná část katolíků tehdy vystoupila z liberálního Sokola a vstoupila do vlastní katolické tělovýchovné organizace. Proto od začátku existovala mezi oběma spolky nevraživost. Orlové tehdy čelili výčitkám, že narušují národní jednotu. Vzájemná řevnivost či ignorování – až na čestné

výjimky - přetrvávaly během celé první republiky. Změna přišla až po druhé světové válce, kdy členové obou spolků po předchozí drastické válečné zkušenosti začali kooperovat. V současné době je jak mezi Orlem a Sokolem, tak i ostatními organizacemi pracujícími na dobrovolnické bázi, patrná snaha si vyhovět a spolupracovat.

3) Po útlumu v činnosti za první světové války a zákazu v letech 1939 až 1945 čekala na Orel nejdelší, více jak čtyřicetiletá, nucená přestávka. Jak se orlům podařilo na přerušenu tradici navázat?

Členové Orla se zapojili do prvního, druhého i třetího národního odboje. Kontinuitu si dokázali uchovat po celou dobu komunistické totality. Doma bývalí členové tajně uchovávali orelský odkaz v rodinách. V optimistickém klimatu Pražského jara dokonce požádali oficiální úřady o obnovu Orla. Bezúspěšně. Ve svobodném světě, především v USA, rozvíjela činnost exilová orelská organizace, která po pádu komunismu přenesla tuto kontinuitu zpět do Československa. Jako jednotlivci se orlové podíleli na demontáži komunistického politického systému.

Orel vznikl v roce 1909 sjednocením organizací, které pro katolíky organizovaly tělocvičné aktivity. Za vzor měl slovinského katolického Orla, jehož zakladatelem ve Slovinsku byl kněz a politik Jan Evangelista Krek.

4) Podařilo se orelskou tradici zachovat i na Slovensku a na území tehdejší Podkarpatské Rusi?

Orel se na Podkarpatské Rusi podařilo založit až během 30. let 20. století. Ohlas nacházel zejm. u místního karpatoruského obyvatelstva, Rusínů a Ukrajinců hlásících se k řeckokatolické církvi, a rovněž u katolického duchovenstva. Existence spolku končí rozpadem Československa a maďarskou okupací v březnu 1939. Jinak tomu bylo na Slovensku, kde Orel vznikl po založení společného státu r. 1918. Pro národnostní spory a touhu po autonomii sdílenou s Hlinkovou ľudovou stranou vystupoval slovenský Orel většinou nezávisle na brněnském ústředí Československého Orla. Vyhlášení Slovenského státu 14. 3. 1939 znamenalo zánik většiny samostatných spolků. Organizace akceptované novým režimem a pracující s mládeží vplynuly do Hlinkovy mládeže, což byl také osud slovenského Orla. Po 2. světové válce se Orel na Slovensku – na rozdíl od Čech a Moravy – nepodařilo znovu uvést do života. Své obnovy se zde dočkal až v devadesátých letech. Současný Slovenský Orol je početná organizace, se kterou nás pojí vzájemné přátelství, spolupráce a členství v Mezinárodní federaci katolické tělovýchovy (FICEP).

5) Jaká je vůbec současná situace Orla v České republice?

současná podoba orelského loga

Naše organizace se slibně rozvíjí. Fungují všechny složky hnutí – jednoty, župy i ústředí. Máme kolem 17 000 členů. Pozitivní na této skutečnosti je, že přes polovinu tohoto počtu tvoří děti a mládež. V jednotách a župách pracují schopní a obětaví lidé. V restitučních řízeních se nám navrátily mnohé orlovny – spolkové domy s tělocvičnami. Do budoucnosti proto hledíme s důvěrou a optimismem.

6) Kdo se může stát Orlem?

Jsme organizace otevřená pro všechny generace. Přihlásit se mezi nás může každý, kdo souhlasí s našimi stanovami a programem. Uchazeč o členství nemusí být bezpodmínečně věřící, avšak předpokládáme minimálně respekt ke křesťanským a národním hodnotám. Přijetí do jednoty je podmíněné občanstvím České republiky. Vstup nového člena schvaluje příslušná jednota, do které se dotyčný hlásí.

K orelskému pozdravu - Zdař Bůh patří například i orelská hymna - pochod Hoj, orlí, mocnou perutí

7) Největší zastoupení má Orel tradičně na jižní Moravě. V Čechách, v tomto ohledu, patří k nejsilnějším Svatováclavská župa, organizační jednotka z prostoru středních Čech. Proč tomu tak je, a co se snažíte novým zájemcům nabídnout?

Morální povinností Orla je zůstat věrný vlastním orelským kořenům. Naše organizace však musí také umět vyjít vstříc požadavkům doby. Snažíme se proto nabízet aktivity, o které je ve společnosti zájem. V Dobříši například existuje profesionální orelský závodní oddíl aerobiku, který tvoří přes 250 členů různých věkových skupin a výkonnostních tříd. Vede jej kolektiv licencovaných trenérů v čele s několikanásobnou mistryní světa Mgr. Klárou Jandovou. Ve středočeské župě se vedle zmíněného aerobiku věnují orlové nejvíce cykloturistice, stolnímu tenisu, míčovým hrám, tenisu, pěší turistice nebo běžkám. Pořádáme dětské tábory a z duchovních akcí také vlastní župní náboženské poutě. Přehled o naší činnosti získáte na župním webu <http://orel-zsv.g6.cz> a informace o celostátní organizaci jsou k dispozici na stránkách www.orel.cz.

Orelský odznak z čepice

foto: archiv Stanislava Vejvara

8) Sdělil byste nám nějakou zajímavost z dějin Orla?

Naše organizace získala kredit tím, že byla nejen zastáncem katolické církve, ale také vlasti a národa. Když bylo národu nejhůře, orlové věděli, kde je jejich místo. Starosta Československého Orla, katolický kněz a politik Msgre. Jan Šrámek byl ministerským předsedou čs. exilové vlády E. Beneše v Londýně za 2. světové války. Málokdo dnes ví, že členy Orla byli také Jan Kubiš a Josef Gabčík, atentátníci na německého protektora R. Heydricha. Přehlíženou skutečností je fakt, že Orel za první republiky dokázal zorganizovat mnohatisícové slety v Brně r. 1922 a v Praze r. 1929, které se zapsaly do historie jako významné celonárodní tělovýchovné slavnosti. A v neposlední řadě držíme primát v odporu proti komunistické totalitě. Byli to orlové, kdo po uchopení moci komunisty r. 1948 vystoupil s posledním masovým shromážděním proti nastupující totalitě během zakázané orlenské pouti na moravském Svatém Hostýně v srpnu 1948. Tehdy tam přísahalo věrnost církvi a vlasti přes 100 tisíc orlů a věřícího lidu.